

שיעורי סיכום וחזרה הלי עירובין

שיעור 5- טלטול ד' אמות בקרפף [1] (סי' שנח סעי' א - ג, ח)

א. סימן שנח עוסק בגזירת חז"ל לא לטלטל ברשות היחיד שדומה מעט לרשות הרבים או לכרמלית. הסימן עוסק בשלשה נושאים :

א. הגדרת המקום בו מותר לטלטל והמקום בו אסרו לטלטל, דרכים להכשיר לטלטול בקרפף גדול (סעי' א - ג, ח).

ב. היתר לטלטל על ידי מיעוט הקרפף (סעי' ד - ז, יב).

ג. מקום שהיה מותר לטלטל בו ונעשה בו שינוי המביאו לאיסור (סעי' ט - יג, למעט יב).

היום נעסוק בחלק הראשון של הסימן- הגדרת המקום המותר והאסור ובאיזה אופן ניתן להתיר מקום אסור.

ב. הטור מתחיל את הסימן במילים : "כל מלאכות שבת והלכותיו אנו למדין ממלאכת המשכן הלכך כל היקף שלא הוקף לדירה כגון גנות ופרדסין ובורגנין שאינן עשוין אלא לשמור בתוכן אף על פי שמן התורה הוא רה"י גמור והזורק מר"ה לתוכן חייב חכמים אסרו לטלטל בתוכו יותר מד' אמות אם הוא מסאתים ולמעלה אבל עד סאתים וסאתים בכלל מותר לטלטל בתוכו". כי הוא דומה לחצר המשכן.

[וצריך להבין מה כוונתו בזה, כי מיד הוא עובר לדבר על דין דרבנן, איסור טלטול בקרפף, ומהי הפתיחה שלמדים ממשכן הלכך יש דין דרבנן? כנראה כוונתו היא...]

איך שלא יהיה **המקרה הראשון והפשוט** בסימן הוא טלטול בחצר שהיא פחות מבית סאתיים. מקור ההיתר הוא במשנה עירובין (כג א) ונחלקו התנאים בהיתר זה לשלש שיטות :

א. לדעת רבי יהודה בן בבא- אפילו גינה וקרפף שגודלן עד בית סאתיים, אסור לטלטל בהם עד שלא יהיו מוקפים לדירה או סמוכים לעיר.

ב. לדעת רבי יהודה- בגודל זה מותר לטלטל אפילו אם יש בגינה רק בור שיח ומערה, כלומר שימוש כל שהוא.

ג. לדעת רבי עקיבא- בכל מקרה מותר לטלטל בגינה או קרפף בגודל כזה.

כדעת רבי עקיבא יש גם משנה (יח א) שבה בסתם משמע כמותו שעד בית סאתיים מותר לטלטל בלי שום תיקון. ולכן הגמרא שואלת (בדף כג) מה ההבדל בין רבי עקיבא לת"ק, ומשיבה שיש ביניהם דבר מועט, שלת"ק שרי ולרבי עקיבא אסור אלא רק השיעור המדוקדק של שבעים אמה ושיריים.

והגמרא אומרת שהלכה כרבי עקיבא.

- ג. בהיתר הזה יש שלש שאלות: 1. כמה זה בית סאתיים. 2. מה הדין כשהאורך והרוחב לא שווים. 3. האם ההיתר תלוי בשטח או בצורה.

1. כמה זה בית סאתיים? - במשנה הנ"ל כתוב שהשיעור הוא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים. והגמרא מבררת: "וכמה שיעור סאתים כחצר המשכן מנא הני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא ארך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים אמרה תורה טול חמשים וסבב חמשים פשטיה דקרא במאי כתיב אמר אביי העמד משכן על שפת חמשים כדי שיהא חמשים אמה לפניו ועשרים אמה לכל רוח ורוח". ופירש רש"י: "שארכו יתר על רחבו, וסבב חמשים הנותרים - דהוו להו שבעים אמות וארבעה טפחים מרובעין, כיצד: עשה מהן חמש רצועות של עשר אמה רוחב, וארכן חמשים, השכב האחת למזרח והאחת למערב - הרי רחבה שבעים וארכה חמשים, עוד שים אחת לצפון ואחת לדרום - הרי שבעים על שבעים, אלא שהקרנות פגומין לכל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת, טול מן החמשים ארבע חתיכות של עשר על עשר ושים בארבע קרנות - ונתמלאו, נשארה רצועה אחת של עשר על עשר אמות שהיא ששים טפחים על ששים טפחים, ועשה אותן שלשים רצועות של שני טפחים - (הרי שלשים רצועות, אורך כל אחת ואחת עשר אמה), שכולן הן שלש מאות אמות, תן שבעים לכל רוח - הרי שבעים וארבעה טפחים על שבעים וארבעה טפחים, אלא שהקרנות פגומין טפחיים על טפחיים, נשארו בידך עשרים אמה, טול מהן שמונה טפחים ושים לקרנות ונתמלאו, ונשארו בידך שמונה עשר אמה וארבעה טפחים ברוחב טפחיים - והיינו דבר מועט, שאם באת לחלקו ולהקיף בהן אין מגיע התוספת לרוחב שני שלישי אצבע, דהא בעית למעבד מיניה רצועה של מאתיים שמונים ושלוש אמות וארבעה טפחים אורך, להקיף ארבע הרוחות".

והמשנה ברורה (ס"ק ו) מבאר את החשבון: "דבית סאה הוא נ' על נ' דהיינו בין כולו אלפים וחמש מאות אמה באמה רוחב ובית סאתים הוא ה' אלפים אמה באמה רוחב וכשתעשה מזה שדה מרובעת הוא בערך שיעור ע' אמה וד' טפחים אורך על ע' אמה וד' טפחים רוחב".

2. מה הדין כשאורכו יתר על רוחבו? - מהאמור לעיל כבר התבאר שגם כשהאורך והרוחב לא שווים, מותר. אבל במשנה הנ"ל זו מחלוקת: "רבי אליעזר אומר אם היתה ארכה יתר על רחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה. רבי יוסי אומר אפילו ארכה פי שנים ברחבה מטלטלין בתוכה. ובגמרא מבררת שבאמת אין זו מחלוקת, שניהם מודים שאפילו ארכה יותר על רחבה מטלטלין בתוכה, אלא שנחלקו האם לכתחילה צריך ריבוע או שגם מלבן מותר לכתחילה. לרבי יוסי ריבוע ולרבי אליעזר אפילו מלבן. ושניהם מודים שאם ארכה יותר על רחבה מעט יותר מפי שתיים, אסור לטלטל. והמשנה ברורה (ס"ק יב) מבאר שכל זה רק במקרה בו יש על ידי התוספת יותר מבית סאתיים, אבל בפחות מכאן, אפילו ארכו יתר על רחבו יותר מפי שתיים, מותר לטלטל בו. ומבאר בשער הציון (ס"ק יד) שכך משמע מהרמב"ם, תוס', אשכול, פרי מגדים, רבי עקיבא איגר ובית מאיר [ומוסיף שאע"פ שבבית מאיר כתב שמתירוץ ראשון של תוס' לא נראה כן, הדבר לא מוכרח].

3. האם ההיתר תלוי בשטח או בצורה? - מעתה ברור שהכל תלוי בשטח ולא בצורה, ולכן: "לא שנא אם הוא מרובע או עגול או אריך וקטין - ובלבד שלא יהא אורכו יותר משנים ברחבו". ומבאר המשנה

ברורה (ס"ק ט): "והכלל בזה דכל דליכא יותר מה' אלפים בתשבורת לית לן בה בין שהמקום עגול או מרובע או שאר צורות וכדלקמיה".

לעניין זה שייך קצת הדין המובא בסעיף ג: "תל גבוה עשרה דינו כקרפף". מקור הדין במסכת עירובין (כה א) וביאורו: "דעד סאתים מותר לטלטל בכלו דכאלו מוקף מחיצות דמי וביותר מסאתים אסור לטלטל דהוא מחיצה הנעשית מאליה ולא הוקף לשם דירה".

ד. הנדון השני הוא טלטול בחצר שהיא יותר מבית סאתיים. גם נדון זה מבואר במשנה הנ"ל בעירובין (כג א). אכן, הזורק לקרפף כזה חייב שהרי הוא רשות היחיד מדאורייתא (כן מבואר בגמרא שבת ז א ועירובין סז ב).

אלא שבמשנה (ג) מבואר שיש דרך היתר אף לקרפף גדול והוא שיהיה מוקף לדירה. ויש בזה שלש שאלות: אחת בהגדרה אחת במציאות ואחת בפעולה. בהגדרה- מוקף לדירה זה לדירת אדם או לתשמיש אדם (לדוג' לדירת בהמה). במציאות- האם סתם גינות וקרפיפות מוקפות לדירה או שעד שלא התכוון לזה להדיא לא נחשב מוקף לדירה. בפעולה- כיצד הופכים קרפף למוקף לדירה.

1. בהגדרה- מוקף לדירה זה לדירת אדם או לתשמיש אדם. ושאלה זו מסתעפת לעוד שאלה, מהי תדירות השימוש המגדירה את המקום מוקף לדירה?

השאלה הראשונה נדונה בהרחבה בביאור הלכה (ד"ה לדירה). וזה סיכום דבריו: יש בראשונים שלש שיטות בשאלה זו:

א. רש"י במשנה (יח א) כתב שההיתר לטלטל בקרפף שיש בו פסי ביראות הוא מפני שמי הבאר ראויים לשתיית אדם. ויסוד הדבר לשיטת רש"י הוא שצריך שיהיה לאדם שימוש במקום או שיהיה לו רגילות להכנס לשם (ואפילו לצורך בדיקה ועיון, תדיר). וכן נראה מרש"י שצריך שיכנס לשם באופן תדיר (מהדוגמאות שהביאור הלכה מביא נראה שהכוונה היא בערך פעם ביום). וכן דעת הריטב"א

ב. ר"י מלוניל (ו א) כתב: "דיר שיש לו מחיצות ובית בתוכו לרועה שלהן". כלומר, לא די בתשמיש אדם או בכניסה ויציאה שלו לשם, אלא צריך דירת אדם.

ג. רשב"א (עירובין כב א) בשם רש"י (אע"פ שברש"י לפנינו לא נמצא) כתב: "שהבהמה עומדת שם", משמע שלא צריך שיכנס לשם אדם אלא שיהיה תשמישו של אדם ואפילו אם אינו נכנס לשם. וכן ברמב"ם לא נזכר תנאי זה שיהיה האדם נכנס לשם או משתמש שם תדיר. והביא הבאור הלכה מתשובת נודע ביהודה (מהדו"ת או"ח סי' מז) שהביא מהאור חדש¹ שההגדרה היא שדירת בהמה מקרי דירה. והביא לזה ראיה מהלכות מזוזה. והנוד ביהודה דחה את הראייה ממזוזה, כי שם מאחר ויש בהמות זו נחשבת דירת אדם כי הוא צריך להכנס להשגיח עליהם וכדומה, ואין מזה ראייה לשבת

¹ הגאון הרב אלעזר בן אלעזר קליר. היה מחותן של הנודע ביהודה. ספרו אור חדש- חידושים על מסכת זבחים (ח"א), פסחים (ח"ב) וקידושין (ח"ג). היה נכדו של הפנים מאירות (מהר"ם א"ש).

(והחת"ס דחה את דחייתו) אבל הדחייה הייתה רק על הראייה ולא על עצם הדין, ולכן נשאר הביאור הלכה בצריך עיון.

2 במציאות- האם סתם גינות וקרפיפות מוקפות לדירה או שעד שלא התכוון לזה להדיא לא נחשב מוקף לדירה? בשאלה זו יש מחלוקת משולשת (ויש אומרים מרובעת) בראשונים (לפי הסדר שהביא רמ"א את המחלוקת)

א. שיטת המרדכי- כתב המרדכי (עירובין רמז תפה): "ועכשיו כל הקרפיפות שלנו הוויין מוקפין לדירה ורגילות הוא לעשות פתח קודם להיקף" (וזהו התנאי השלישי שנדבר עליו בהמשך). וביאר המשנה ברורה (ס"ק יד ושער הציון ס"ק טו) שמדובר במקרה בו פתח הבית פתוח אליהם. ושורש ההיתר הוא שמן הסתם התקיים התנאי בפעולה (עליו נדבר בהמשך) שתחילה פתחו פתח מהבית לקרפף ואח"כ הקיפו. ולפי"ז הכל תלוי בזמן ובמקום, אם המנהג הוא לפתוח ואז להקיף או להיפך (משנ"ב ס"ק טו).

ב. שיטת הגהות אשיר"י- בהגהות אשיר"י (עירובין פ"ב סי' ב) כתב: "גינה וקרפף שהקיפום בגדר גבוה עשרה טפחים ויש שם שומירה דהיינו שוכת שומרים או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר דהואיל וקרובה לביתו דעתו עליה להשתמש בה תדיר וכהוקף לדירה דמי אפי' גדולים הרבה שרי". הבית יוסף מבאר ששיטתו מבוססת על דברי רבי יהודה בן בבא במשנה (כג א שהוזכרה לעיל): "הגינה והקרפף שהן שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שומירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר". ואע"פ שאין הלכה כרבי יהודה בן בבא, שהרי מותר לטלטל עד בית סאתיים גם בלי כל ההיתרים הללו, למד ממנו ההגהות אשיר"י לדידן, כי מסתבר שבהגדרת מוקף לדירה לא חלקו, אלא רק בגודל הקרפף המצריך הקפה לדירה.

ג. שיטת התוס' - התוס' (עירובין כג א ד"ה ובלבד) כתבו שאפילו לרבי יהודה בן בבא יותר מבית סאתיים לא מספיק שומירה ובית דירה, אלא צריך שיהיה תחילה בית פתוח לקרפף ואח"כ הקפה של הקרפף לצורך הבית. הבית יוסף מביא את דבריהם על מנת לדחות את שיטת הגהות אשיר"י.

רמ"א מביא את שלשת השיטות: "וי"א דסתם קרפיפות שלנו מקרי מוקפות לדירה, דרגילים לפתוח פתח תחלה ואח"כ להקיף. וי"א עוד דכל קרפף שהוא סמוך לביתו מקרי הוקף לדירה, כי דעתיה עלויה, ויש חולקין בזה".

ד. שיטת ר"י מלוניל- המגן אברהם (ס"ק ד) מביא את שיטת ר"י מלוניל (ו ב בדפ"ר) שכותב: "בתוך אלפים אמה כגון דיכול בעל הבית ללכת ולטייל בה". אלא שר"י מלוניל כתב את זה בדעת רבי יהודה בן בבא, ולא הוסיף את דברי ההגהות אשיר"י שדברי רבי יהודה בן בבא נכונים גם לדידן. ולכן העיר עליו השער הציון ולא הביא את דבריו (וביאר שזוהי הסיבה שגם רמ"א לא הביא שיטה זו).

להלכה- כתב המשנה ברורה (ס"ק יח): שלדעת התוס' אפילו בגינה סמוכה ממש לביתו אם לא פתח ולבסוף הוקף אסור לטלטל. והוסיף שהאחרונים (ב"י, ב"ח, א"ר, גר"א, גר"ז, בית מאיר. וכן מוכח ברשב"א ובריטב"א וכן מוכח ברמב"ם פט"ז הל' י ושיטת הגהות אשיר"י דחוויה- שער הציון ס"ק יט) פסקו כשיטה זו.

3. בפעולה- כיצד הופכים קרפף למוקף לדירה?

ה. הדיון על הפעולה בעצם מביא אותנו לשלב הבא והיא השאלה כיצד מכשירים קרפף לטלטול? בשאלה הזו יש חלוקה בין לכתחילה ודיעבד. לכתחילה, שהייתה דירתו פתוחה לקרפף ואז הקיף את הקרפף. דיעבד- שהקיף את הקרפף ואח"כ פתח את הדירה אליו. ובדיעבד יש שלשה אפשרויות לתיקון- פרצה, הוספת עפר לכותל. בניית מחיצות על גבי המחיצות.

א (1). לכתחילה- במסכת עירובין (כד א): "אמר רב כהנא רחבה שאחורי הבתים אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ואמר רב נחמן אם פתח לו פתח מותר לטלטל בכולו פתח מתירו ולא אמרן אלא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף פתח לא פתח ולבסוף הוקף פשיטא לא צריכא דאית ביה בי דרי (גורן) מהו דתימא אדעתא דבי דרי עבדיה (לשם הגורן ולא לשם החצר ויהיה אסור לטלטל בחצר) קא משמע לן (דשרי)".

וכך פוסק השו"ע (סעי' ב): "ומה נקרא מוקף לדירה? זה שבנה בו בית דירה או שפתח לו פתח מביתו ואח"כ הקיפו".

ומבאר המשנה ברורה שבין אם בנה בית באמצע אותו מקום ואח"כ הקיפו או שבנה בית בצד אותו מקום ופתח לבית פתח לאותו מקום ואח"כ הקיפו- מותר לטלטל. אבל אם תחילה הקיף את אותו מקום ואח"כ בנה בו בית או שהיה שם בית אלא שלא היה לו פתח לאותו מקום ותחילה הקיף את אותו מקום ואח"כ פתח את הבית- אסור לטלטל.

ואם הקיף מג' רוחות והעמיד בית ברוח הרביעי ואז פתח, אומר הביאור הלכה (ד"ה ואחר כך הקיפו) שמהני, לפי שקודם שבנה שם הבית היה הצד הזה פרוץ יותר מעשרה, וממילא שעכשיו שבנה שם את הבית זה מגיר את ההיקף והרי זה כפתח ולבסוף הקיף.

א (2). לכתחילה- אופן נוסף של לכתחילה מובא במשנה ברורה (ס"ק יט) ויש בו מחלוקת ראשונים. מה הדין כשבזמן שהקיף את הקרפף לא היה שם דירה, אלא שהיה בדעתו לעשות שם דירה לאחר זמן? מהרמב"ם (פט"ז הל' ה) משמע שאף באופן זה נחשב הוקף לדירה ומותר לטלטל בו. וכן דעת ר"ח, רי"ף, אשכול, ריא"ז. מאידך לשיטת הרשב"א (עבודת הקדש שער ג סי' ג) והמגיד משנה (שם) אסור לטלטל באופן זה וכן פסקו הפרי מגדים והגר"ז. אבל המשנה ברורה פסק להקל בזה, כי לדעתו גם המגיד משנה יודה באופן זה, מאחר שהוקף לשם תשמיש, ובצירוף שיטת רמ"א שמקיל בבית אפילו בלא פתח כלל (ויבואר להלן).

א (3). לכתחילה- חלון. הביאור הלכה (ד"ה או שפתח) מביא שהפרי מגדים מסתפק האם חלון מועיל גם כן להתיר טלטול או שצריך דווקא פתח. ולמרות שהא"ר ועולת שבת הביאו מהמב"ט להתיר,

נשאר הפרי מגדים בצ"ע, כי חלונות נעשים לאור ולא לשימוש. ומוסיף הביאור הלכה שאף למקלים היינו כשמשמשם בהם לקרפף ולא כשהם עשויים לאור ולהביט בקרפף.

ב (1). בדיעבד- פרצה : במסכת עירובין (כד א) : "אמר רב נחמן אמר שמואל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כיצד הוא עושה פורץ בו פירצה יותר מעשר וגודרו ומעמידו על עשר ומותר. איבעיא להו פרץ אמה וגדר אמה ופרץ אמה וגדרה עד שהשלימו ליותר מעשר מהו? אמר ליה לאו היינו דתנן כל כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים ובעי חזקיה ניקב כמוציא זית וסתמו וחזר וניקב כמוציא זית וסתמו עד שהשלימו למוציא רמון מהו ואמר ליה רבי יוחנן רבי שניתה לנו סנדל שנפסקה אחת מאזניו ותיקנה טמא מדרס נפסקה שניה ותיקנה טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס ואמרת עלה מאי שנא ראשונה דהא קיימא שניה שניה נמי הא קיימא ראשונה ואמרת לן עלה פנים חדשות באו לכאן הכא נמי פנים חדשות באו לכאן. קרי עליה לית דין בר אינש איכא דאמרי כגון דין בר נש".

כלומר מסקנת הגמרא יש שתי דרכים לתקן את הקרפף. או לפרוץ פרצה של יותר מעשר אמות ואז שאר המחיצות בטלות ויהיה אסור אפילו לטלטל בהן (ר"י מלוניל ז א ד"ה קרפף) ואח"כ סותם את הפרצה או חלק ממנה (באופן שהפרצה לא תהיה עשר אמות אלא פחות ואז היא מוגדרת כפתח).

וכך פסק השולחן ערוך (סעי' ב) : "ואם היה מוקף שלא לשם דירה ורוצה להקיפו לדירה א"צ לפרוץ כולו, אלא יפרוץ בו פרצה ביותר מעשרה ונמצא בית פתוח בו בלא היקף, ויחזור ויגדור הפרצה כולה או אמה היתירה על עשר אמות, והעשר אמות פתח הן, והרי הוא פתוח ולבסוף הוקף. ואם פרץ אמה, וגדרה, וחזר ופרץ אמה אצל מה שגדר, וחזר ועשה כן עד שהשלימו לעשרה, מותר".

המשנה ברורה (ס"ק כא) מעיר שלא צריך לשבור את כל המחיצה, אלא להנמיכה מעשרה (שאז אינה מחיצה לשבת).

ב (2). בדיעבד- הוספת עפר על המחיצה. בתרומת הדשן (סי' עה) כתב שיש לו תקנה קלה לדבר. התקנה היא להניח עפר סמוך לקיר, ועל ידי זה תבטל המחיצה ואח"כ יפנה את העפר ותהיה לו מחיצה שהוקפה לשם דירה. ויש לפתרון זה חמש תנאים :

1. שהעפר יהיה ברוחב ארבע טפחים, שאם לא כן לא יהיה ראוי לעמוד ולהתעכב עליו (משנ"ב ס"ק לב).

2. שהעפר יהיה ברוחב עשר אמות בכותל, שלא יחשב פתחאלא פרצה (שם ס"ק לג).

3. שהעפר ימעט את גובה הכותל מעשרה טפחים, שאם לא כן נשאר כאן כותל.

4. שהעפר יהיה פחות מעשרה טפחים, שאם לא כן הוא עצמו יהיה כותל.

5 שיבטל את העפר שם. ומחלוקת ראשונים אם צריך ביטול לעולם או שדי בביטול לשבת אחת. והאחרונים הכריעו שדי בביטול לשבת אחת. ולדעת הגר"א צריך לבטל בפה ולא מספיק ביטול במחשבה (משנ"ב ס"ק לו וס"ק לח).

מהתנאי השלישי והרביעי עולה שמדובר רק במקרה בו הכותל הוא פחות מעשרים טפחים, שאם לא כן לעולם לא יתקיימו שני התנאים האלו יחד (משנ"ב ס"ק לד)

רמ"א מביא את תשובת תרומת הדשן ופוסק כמותו: "ואם קשה עליו לפרוץ הכותל, י"א דיכול להניח עפר אצל הכותל משני צדדיה עד שיתמעט הכותל מגובה עשר ורוחב העפר רחב מארבע באורך עשר אמות באורך הכותל, ואם אין בגובה העפר עשר א"כ הוי כאילו פרץ שם הכותל שלא נשאר שם גובה עשר למעלה מן העפר דהוי כקרקעית הקרפף, ואף אם חוזר ולוקח משם אח"כ העפר, הואיל ובטלו שם שבת אחת. ויש חולקים דעפר לא הוי בטול אא"כ אין עתיד לפנותו לעולם".

אבל לדעת הגר"א הפתרון הזה לא טוב. הוא מקשה שתי קושיות. הראשונה מסימן שסב סע' ב שם נפסק שתל חמישה ומחיצה חמישה מצטרפים להיות מחיצה, ואם כן קל וחומר פה. הקושיה השניה מהסימן שלנו בסעיף יד שאם בנה כותל פנימי ואח"כ נפל הכותל ונשאר הכותל הקודם, חוזר המקום לאיסורו, ואיך כאן מועיל לאסוף את העפר?

את הקושיה הראשונה הביאור הלכה מנסה לתרץ, ששם מדובר שהגידוד לא רחב ארבעה ולא נוח להשתמש בו ופה נוח להשתמש. והוא דוחה את התירוץ הזה כי תל המתלקט ד אמות בעשרה טפחים הוי מחיצה ופה הרי יש עד קצה הכותל תל כזה אלא אם כן נאמר שתל נעשה מחיצה רק כשלא נעשה בידי אדם, או כשמוסיף עפר בכוונה לבטל מחיצה זה מועיל ולא נחשב לתלת מתלקט.

את הקושיה השניה הוא מתרץ שאצלנו המחיצה בטלה לגמרי ונעשתה מדרס לאדם ואילו בסעיף יד המחיצה לא בטלה מעולם, אלא רק ביחס למחיצה הפנימית יותר, וכשהיא מתבטלת ממילא חוזר האיסור.

ב (3). בדיעבד- בנה מחיצות על גבי המחיצות. במסכת עירובין (כה א) נחלקו רב חסדא ורב ששת: "העושה מחיצה על גבי מחיצה אמר רב חסדא בשבת הועיל בנכסי הגר לא קנה ורב ששת אמר אף בשבת נמי לא הועיל". והרמב"ם (פ"ט"ז ה' ח) והרא"ש (סי' ב) פסקו כרב ששת, שאם עשה מחיצה על גבי מחיצה זה לא מועיל להתיר טלטול. וכך פסק השו"ע (סע' ח): "בנה מחיצות על הראשונה להקיפו על ידם לדירה אינו מועיל" שהרי כבר היתה מוקפת לפני כן (משנ"ב ס"ק נו).

אבל אם המחיצות התחתונות נבלעו באדמה- אמרה הגמרא שרבה בר בר חנה הסתפק: "נבלעו מחיצות התחתונות והעליונות קיימות מהו? למאי אי לנכסי הגר היינו דירמיה ביראה דאמר ירמיה ביראה אמר רב יהודה האי מאן דשדא ליפתא אפילא דארעא דגר ואתא ישראל אחרנא רפק בה פורתא בתרא קני קמא לא קני מאי טעמא בעידנא דשדא לא קא שבח כי קא שבחא ממילא קא משבחא ואלא לענין שבת הוי מחיצה הנעשה בשבת ותניא כל מחיצה הנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה לאו איתמר עלה אמר רב נחמן לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אסור כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר" והמסקנה היא שאם נבלעו המחיצות העליונות, מותר!

וכך פסק השו"ע (שם): "ואם נבלעו התחתונות ונשארו העליונות מאליהם נותר על ידם". וביאר המשנה ברורה (ס"ק נו) שלא צריך שהמחיצות התחתונות יבלעו באדמה עד תחתיתן, אלא מותר כל שלא נשאר בהם עשר טפחים מחוץ לאדמה.

ואם בנה את המחיצות על שפת התל, והתל רחב בית סאתיים, אומרת הגמרא: "אמר רב חסדא ומודה לי רב ששת שאם עשה מחיצה על התל שהועיל מאי טעמא הואיל ובאזיר מחיצות העליונות הוא דר".

ורש"י מפרש שמאחר והוא דר באזיר מחיצות (כי הוא ע"ג התל ולא למטה) מותר. אלא שנחלקו רש"י והתוס' האם המחיצות הן על שפת התל ממש או רחוקות ממנו. לרש"י מדובר שקצת רחוקות ממנו, והתוס' הקשו שאם כן אין שום חידוש, שאם רחוק שלשה טפחים אפילו למטה נחשב מחיצות ולא רק על גבי התל ולכן פירשו שמדובר על שפת התל ממש.

השו"ע פוסק כתוס': "אבל תל יותר מסאתים ועשה מחיצות, אפי' על שפתו, לדירה, מועיל שהרי דר באזיר מחיצות שעשה עתה".

וכתב המשנה ברורה (ס"ק סב): "ולא בעינן שיעשה כמה מחיצות אלא כיון שבנה מחיצה אחת לשם דירה סגי ושאר שלש מחיצות נחשב ע"י התל גופא שהוא גבוה עשרה טפחים וכדלעיל בס"ג ואפילו אותה מחיצה לא בעינן שיעשנה ע"פ כל רוחב התל אלא כיון שעשאה באורך עשר ומעט יותר לשם דירה סגי".